

STEFAN ZWEIG
"El món d'ahir. Memòries d'un europeu"
QUADERNS CREMA (Traducció de Joan Fontcuberta)

Escriptor austríac d'origen jueu, Stefan Zweig nasqué a Viena el 1881 i morí al Brasil l'any 1942. Les seves memòries són un testimoni brutal i una crònica esfereïdora, escrita moltes vegades en primera persona perquè els fets s'esdevenien davant mateix dels seus ulls, del daltabaix estrepitós d'Europa a cavall de les dues guerres mundials.

El seu drama personal discorre paral·lel al drama d'Europa. Criat a la Viena imperial dels Habsburg, la dues vegades mil·lenària metròpoli supranacional, Zweig va haver de fugir-ne com un criminal tot just abans la ciutat no fos degradada a la condició de simple província alemanya. La seva obra, que s'havia guanyat durant anys l'amistat de milions de lectors alemanys, va ser cremada als carrers i a les places pels nazis. La pàtria europea que el seu cor havia escollit i estimat es va esmicolar davant seu d'una forma suïcida en dues guerres fraticides espantoses, fins al punt de constituir "la derrota més terrible de la raó i el triomf més furient de la brutalitat que conté la crònica dels temps: mai una generació no ha patit una tal recaiguda moral des d'una semblant altura espiritual".

Zweig nasqué a Viena en un família jueva benestant, tot formant part d'aquella burgesia jueva orgullosa i ambiciosa que va mantenir i perllongar l'esplendor cultural i artística d'un imperi Àustro-Hongarès ja decadent a finals del segle XIX (decadència en termes relatius, sobretot si es compara amb la tremenda vitalitat de la gran potència europea emergent d'aquell període, la gran Alemanya). La infància i l'adolescència de Zweig es desenvoluparen, per tant, en el context europeu d'un extraordinari progrés econòmic i material, amb l'extensió de l'educació, la salut i la millora de les condicions de vida a àmplies capes de la població (la generalització de les assegurances i dels règims de previsió i seguretat social en són la culminació més característica). En les seves memòries, però, l'autor descriu també la difícil digestió moral que aquests vertiginosos canvis començaven a produir en els costums, les tradicions i les maneres de viure de la gent.

Tant bon punt arribà a la Universitat ("bona per als talents mitjans i dolenta per als talents creadors: els bons llibres substitueixen la millor universitat") Zweig començà de viatjar, tot realitzant llargues estades a l'estranger. A partir de primers de segle alternà estades a "la puixant Berlín", al "Londres fred" i a la Nova York d'una "soledat extrema", per anar a raure posteriorment al "París obert", on hi freqüentava els ambients intel·lectuals i artístics (especialment interessants són les trobades descrites amb Rodin i Rilke). En aquesta darrera ciutat hi conegué també el petit cercle intel·lectual de Claudel, Péguy, Váleriy i Rolland (el que després seria el seu gran amic francès, al qual anomenava la "consciència moral d'Europa": és memorable l'exhaustiva descripció que Zweig fa de la seva primera entrevista). D'aquest

petit cercle l'autor afirma que "eren els únics que, enmig d'una ciutat apressada i atrafegada, no tenien pressa: vivien i treballaven tranquil·lament i no s'avergonyien de viure amb estretor a canvi de poder pensar amb audàcia i llibertat"... d'ells, de les seves dones i famílies Zweig afirmà, entre d'altres coses, que "només qui ha conviscut amb aquests cercles com a amic coneix la França autèntica i profunda".

La Primera Guerra Mundial anorrea els millors anys de la consciència nacional europea. Zweig descriu amb angoixa el procés que portà a una guerra sense causes, però promoguda imparablement per poderoses maquinàries subterrànies, i a la qual "s'hi oposaren sense èxit tant el Partit Socialista com l'Església Catòlica". Durant els desastrosos anys de guerra (que en principi es pensava de curta durada i l'esclat de la qual fou celebrat per les masses a les capitals europees), els intents de promoure un armistici amb intel·lectuals de l'altra banda obliguen Zweig a deixar Viena i a instal·lar-se primer a Suïssa ("exemple i referent de convivència de nacions sense hostilitat") i després a Salzburg. Des d'aquesta ciutat visqué les hiperinflacions i la ruïna d'una Alemanya humiliada i d'una Àustria retallada i escapçada, sobre la qual s'acarnissaren especialment els vencedors (el propi Zweig va assistir en directe, un dia que tornava d'excursió, a la partença en tren cap a l'exili dels Habsburg: "avui he estat testimoni del final de vuit segles d'història europea").

Tot i que durant els anys vint Zweig mirà d'impulsar esforços per a una "nova germanor espiritual europea", ben aviat s'adonà que els greus errors del Tractat de Versalles i els desordres econòmics i morals causats per la inflació anaven covant la revenja, en forma d'un segon i definitiu ball de bastons. Zweig afirmà que la situació a Alemanya entre 1919 i 1923 era "d'orgia total", en "un país de classes on l'ordre passava per davant de la llibertat com a principal valor", situació que Hitler aprofitaria d'allò més bé. Des de Salzburg estant, doncs, i justament instal·lat al turó de davant on Hitler hi havia fixat la seva residència (casualitats de destí!), Zweig contemplava impotent l'amenaçadora tempesta que s'anava congriant: l'ascens del partit nazi i dels seus nous mètodes de calculada violència, el creixent suport dels poders econòmics a Hitler i l'amoralitat cínica d'un dictador que sorprenia i enganyava contínuament les democràcies occidentals (les quals es debatien en una barreja de covardia i bona voluntat).

Poc abans de l'absorció d'Àustria per Alemanya l'any 1938 Zweig s'exilia a Anglaterra, des d'on s'astorà dels bombardeigs de Barcelona i dels nous mètodes de guerra que a Espanya s'anaven assajant. Les memòries s'acaben justament el primer de setembre de 1939: Zweig és al jutjat per a casar-se i poc abans de començar, la cerimònia se suspèn perquè s'acaba de declarar la guerra; Zweig, tot i ser jueu i exilat, esdevé un possible agent de l'enemic. Les reflexions finals sobre un horror que Zweig intueix multiplicat, a partir dels seus records de la Gran Guerra, clouen el testimoni especialment commovedor d'un europeu amarat de civilització, nostàlgic d'un món que es desintegrava vertiginosament en la pitjor bogeria de tots els temps.